

toevoegen aan de enorme bijdrage aan de faunistiek van bijen en wespen door Virgilius Lefeber.

Dankwoord

Voor de gegevens uit de Banque de Données Faunique de Gembloux et Mons dank ik Yvan Barbier.

Literatuur

- Lefeber, V., 1956a. Wonderen aan de rand van de stad I. - De Jeugd natuurwacht 2: 67-68.
- Lefeber, V., 1956b. Wonderen aan de rand van de stad II. - De Jeugd natuurwacht 2: 91-93.
- Lefeber, V., 1956c. Wonderen aan de rand van de stad III. - De Jeugd natuurwacht 2: 100-101.
- Lefeber, V., 1956d. Wonderen aan de rand van de stad IV. - De Jeugd natuurwacht 2: 127-128.
- Lefeber, V., 1957. Wonderen aan de rand van de stad V en VI. - De Jeugd natuurwacht 2: 145-147.
- Lefeber, V., 1967. Nederland - België op Aculeatengebied in 1965 en 1966. - Entomologische Berichten 27 (7): 138.
- Lefeber, V., 1969. De Aculeaten van de St. Pietersberg, met inbegrip van Louwberg en Jekerdal. - Entomologische Berichten 29 (12): 224-240.
- Lefeber, V. & J. Petit, 1970. Note sur les Hyménoptères aculéates d'une halde calaminaire. - Natuurhistorisch Maandblad 59 (9): 128-136.
- Lefeber, V. & J. Petit, 1974. Hymenoptera - Aculeata (Bijen en wespen) en hun vliegplanten in de halde van Plombières. - Natuurhistorisch Maandblad 63 (9): 161-166.
- Lefeber, V., 1976. Interessante vangsten van Hymenoptera Aculeata in 1974 en 1975 in Nederland en België. - Entomologische Berichten 36 (10): 148-153.
- Lefeber, B.A., 1992. *Sapygina decemguttata* nu ook in België gevonden (Hymenoptera: Sapygidae). - Entomologische Berichten 52 (8): 120.
- Peeters, T., 2007. In memoriam broeder Virgilius Lefeber 1921-2007. - Nieuwsbrief EIS-Nederland 45: 6-8.

Summary

We went looking in the NCB Naturalis (Leiden) collections for the first bees and wasps collected by brother and colleague Virgilius Lefeber (deceased: 2007). We discovered a *Vespa crabro* (1933: Zevenaar) and a *Xylocopa violacea* (1951: Helmond) that could possibly explain his interest in wasps and bees. We include an overview of Lefeber's numerous catches in Belgium and in other countries.

Osmia parietina

Huib Koel

Bijenonderzoek

In 2002 werd in de Amsterdamse Waterleidingduinen een inventarisatieproject gestart onder leiding van Jeroen de Rond. Door middel van een lezing en een boekje met 15 in het veld goed herkenbare bijensoorten werd een onderzoeksgroep geformeerd. Deze onderzoeksgroep heeft een aantal jaren het circa 3500 hectare grote duingebied onderzocht op deze interessante insectenfamilie. Vanaf het voorjaar tot aan de herfst werden de diverse biotopen wandelend bezocht. Dit inventarisatieonderzoek leidde mede tot de verspreidingsatlas: 'Wilde bijen in de Amsterdamse waterleidingduinen' (De Rond, 2004).

De Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) zijn circa 4 kilometer breed. In deze 4 kilometer is een aantal verschillende landschapszones te vinden. Zo kent de eerste duinenrij vanaf de zee gezien een geheel andere planten- en bijenwereld dan de bosrijke gebieden die aan de binnenduinstrand liggen. Zout, wind, de bodemsoort, temperatuur en de waterhuishouding bepalen welke planten waar kunnen groeien en bloeien. Deze diversiteit aan landschappen in een smalle strook vormt het biotoop voor vele dieren, ook voor vele solitaire bijensoorten. Uitgekiend beheer kan deze unieke biodiversiteit behouden c.q. verder vergroten.

Eén van de taken die de AWD-bijenonderzoeksgroep zichzelf oplegde was om te zien of de bosmetselbij (*Osmia uncinata*) of de boommetselbij (*Osmia parietina*) nog in de duinen voorkwamen. Deze bijen vliegen op warme dagen, vooral in juni. Beide bijensoorten waren bij een insectenexcursie in de jaren 90 van de vorige eeuw twee keer waargenomen in de waterleidingduinen, aan de binnenduinstrand. De bosmetselbij (Fig. 1) wordt in Nederland vaker waargenomen dan de boommetselbij (Fig. 2). Helaas werden beide bijen ondanks gericht speurwerk in 2003 en 2004 niet aangetroffen.

Nestgelegenheid

Zowel de bos- als de boommetselbij houden van zon en warmte. Zelfs zo dat een geschikte nestplaats alleen gebruikt wordt als deze in de volle zon ligt en graag een beetje beschut. Ze nestelen in hout: dood dennenhout is favoriet (Bouwman, 1922). Knagen in het hout doen ze niet zelf, ze gebruiken liever de

Osmia uncinata
1980-2010

Bron: databestand EIS Nederland, Leiden

©Wildebijen.nl

Fig. 1. Waarnemingen van *Osmia uncinata* in Nederland tussen 1980-2010.

Osmia parietina
1980-2010

Bron: databestand EIS Nederland, Leiden

©Wildebijen.nl

Fig. 2. Waarnemingen van *Osmia parietina* in Nederland tussen 1980-2010.

oude gangen van de larve van een kever en ook hier lijkt er weer een voorkeur te zijn. De gangen van de gewone dennenboktor (*Rhagium inquisitor*), ook wel grijze ribbelboktor genoemd, zijn favoriet bij de bosmetselbij (Douglas, 2003). Deze larven knagen zulke mooie gangen: er blijft geen rafeltje hout achter waar een dergelijk vliesvleugelig insect als de metselbij haar vleugels aan zou kunnen beschadigen. Deze boktor is een relatieve nieuwkomer in Nederland (eerste waarneming in 1920) en breidt haar territorium sinds 1950 gestaag uit. Ondanks dat er vele dennen aan de kust zijn aangeplant, komt deze boktor in de Noord-Hollandse duinen nog niet vaak voor. De gewone dennenboktor heeft een voorkeur voor dood naalddhout.

In 1991 deed keverdeskundige Siem Langeveld zijn eerste waarneming van de gewone dennenboktor in de AWD. In april van dat jaar, zo weet hij nog precies, zag hij vijf exemplaren die zojuist uit hun nestwiegje waren gekropen (jonge dennenboktorren overwinteren in hun 'geboortewiegje' onder de schors van de dennenboom). Dit was de tweede waarneming van deze tor in de Amsterdamse waterleidingduinen, de eerste dateerde uit 1976. In 1994 hebben Theo Peeters en Jan Smit de boommetselbij aangetroffen vlak bij de plek waar Langeveld drie jaar eerder de boktor ontdekte (Databestand EIS Nederland). Het is goed mogelijk dat ook de Boommetselbij de gangen van de gewone dennenboktor gebruikt.

Bosbeheer in de Amsterdamse Waterleidingduinen

Op één van de genoemde inventarisatierondes in 2004 ontmoette ik Hein den Elzen, werkzaam in het natuurbeheer van de Amsterdamse Waterleidingduinen. Den Elzen was toen bezig om bomen te merken langs het Noordoostkanaal, de binnenduinstrand van de AWD. Vele bomen waren te groot geworden en moesten worden geruimd. Op mijn verzoek heeft hij niet alleen bomen laten kappen, maar ook enkele dennenbomen laten 'ringen' (Fig. 3).

Fig 3. Geringe en gekapte dennen in de AWD. Foto Huib Koel.

Speciaal die bomen die goed in de zon stonden, bomen die geschikt zijn als nestplaats voor de boom- en bosmetselbij. Ringen is een beheermethode waarbij de sapstroom in de boom onderbroken wordt. Hierdoor sterft de boom heel langzaam en blijft ze nog geruime tijd als 'staand hout', in dode staat, in het landschap aanwezig. En is op die manier beschikbaar voor allerlei insecten. Het vormt zo een schakel in de voedselpiramide van diverse dieren, o.a. vogels maar ook reptielen als de zandhagedis.

Boommetselbij in 2010

Op een warme dag in juni was ik op zoek naar *O. aurulenta* in de AWD. Dit slakkenhuisbijtje had ik elk jaar gezien dicht achter de zeereep in de duinen, maar nog nooit in de binnenduinstrand, vlak bij mijn huis. Maar die dag vlogen er meerdere exemplaren op drie kilometer afstand van het strand. Reden om mijn fototoestel te pakken en foto's te maken. Op dat moment zag ik ook een ander bijtje foeragerend op rolklaver, klein en zwart en met een viltige achterlijfspunt. Het was Ivo Ramaekers die vanaf de foto's het bijtje determineerde naar *O. parietina* (Fig. 4). Later die maand met Jeroen de Rond een exemplaar gevangen, waarmee de determinatie bevestigd kon worden.

Diverse dode en halfdode dennenbomen, vol in de zon op een naar het zuiden geëxposeerde helling blijken een aantrekkelijk biotoop te vormen voor de Boommetselbij. Meerdere exemplaren van het vrouwtje boommetselbij werden op verschillende dagen gesignaleerd foeragerend op gewone rolklaver.

En dat op enkele tientallen meters van de geringde dennenbomen (*Pinus nigra* & *Pinus sylvestris*). En opmerkelijk genoeg werd ook de gewone dennenboktor op dezelfde locatie aangetroffen. Of er sprake is van een relatie tussen de solitair levende metselbij en de dennenboktor als de 'nestgangmaker', is een aardig onderzoeksproject voor de komende jaren.

Literatuur

- Bouwman, B.E., 1922. Onze metselbijen (*Osmia*). - De Levende Natuur 27: 86-93.
- Douglas, G., 2003. *Osmia uncinata*, a mason bee. - Scottish Natural Heritage
- Rond, J. de, 2004. Wilde Bijen in de Amsterdamse Waterleidingduinen. - Waterleidingbedrijf Amsterdam, 127 p.

Summary

Six years after having started with specific forest management (ringcutting pine trees on the south-facing side) *Osmia parietina* was signaled in the Amsterdam Waterleiding dunes. This is the second observation in this area and the seventh in total since 1980. The long-horned beetle *Rhagium inquisitor* was also found at this location. Is there a relation between the presence of the mason bee and the long-horned beetle?

Fig 4. *Osmia parietina*, vrouwtje. Foto Huib Koel.